

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในอำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม

Development of Buddhist and cultural learning centers in Kantharawichai
District MahaSarakham Province

อดุลย์ หลานวงศ์¹,
พระครูอนุกุลปริยัติการ² (สุรเวช เกษิต)², พระครูสิริปริยัติบัณฑิต³,
พระปลัดทินพล ชยาภิภู⁴, พระมหาสุรศักดิ์ ภูริโก (ภูทะวัง)⁵ และ จันท์ศิริ พลอยงาม⁶
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์มหาสารคาม^{1,2,3,4,5,6}

Adun Lanwong¹,
PhrakhruAnukunpariyattikan (Surachit Kachit)²,
Phrakhrusiripariyatbandit (Prakas Chaiyarat)³, PhrapaladTinnapon Chayapipu⁴,
PhramahaSurasak Phuriko (Putawung)⁵ and Jansiri Ployngam⁶
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Mahasarakham Buddhist College^{1,2,3,4,5,6}
Corresponding Author, Email: adunlanwong@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ในอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 2. เสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลแหล่งเรียนรู้ 2 แห่ง ได้แก่ 1. วัดพุทธมงคล ตำบลคันธารราษฎร์ 2. วัดสุวรรณवास ตำบลโคกพระ และด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 30 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. แหล่งเรียนรู้ในเขตพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 2 แห่ง คือ 1) แหล่งเรียนรู้ชุมชนวัดพุทธมงคล ตำบลคันธารราษฎร์ แหล่งเรียนรู้แห่งนี้มีจุดเด่น คือ พระพุทธรูปยืนพุทธมงคล เป็นพระพุทธรูปหินทราย ศิลปะทวารวดี มีอายุมากกว่า 1,400 ปี 2) แหล่งเรียนรู้ชุมชนวัดสุวรรณवास ตำบลโคกพระ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ ซึ่งประกอบด้วย 2 อย่าง คือ 1) พระพุทธรูปมิ่งเมือง 2) สิมโบราณ

* ได้รับบทความ: 24 มิถุนายน 2568; แก้ไขบทความ: 13 ธันวาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 25 ธันวาคม 2568

2. แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า 1) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน มีหน่วยงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดรับฟังความคิดเห็น เป็นที่ปรึกษา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนากับชุมชน 2) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามนั้น มีคุณค่าและอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ได้แก่ (1) ด้านเอกลักษณ์ (2) ด้านการศึกษา (3) ด้านเศรษฐกิจ (4) ด้านสังคม ทำให้คนในชุมชนและสังคมมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคคลเพื่อให้เกิดความปกติสุข สะท้อนความเชื่อของคนในอดีตในด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นบนศิลปะของพุทธศิลป์ดังกล่าว และยังได้ปลูกจิตสำนึกในผู้คนในชุมชนได้เกิดความรักและหวงแหนในการที่จะช่วยกันรักษาไว้ซึ่งความเป็นมรดกอันล้ำค่าให้อยู่คู่กับชุมชนสืบต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนาแหล่งเรียนรู้; พระพุทธศาสนา; วัฒนธรรม

Abstract

This research article aims to 1) to study the current condition of learning resources in Kantharawichai District, Mahasarakham Province 2) To propose guidelines for developing Buddhist and cultural learning resources in Kantharawichai District, Mahasarakham Province Using qualitative research methods by studying information from 2 learning sources: 1) Wat Phuttha Mongkol, Khanthararat Subdistrict, 2) Suwanawat Temple, Khok Phra Subdistrict, and by conducting in-depth interviews with 30 person.

The research results found that;

1. Learning resources in the area of Kantharawichai District, Maha Sarakham Province, consist of 2 places: 1) Wat Phutthamongkhon Community Learning Resource, Khanthararat Subdistrict. This learning resource has the highlight of the Phutthamongkhon Standing Buddha, a sandstone Buddha image in the Dvaravati art style, which is more than 1,400 years old. 2) Wat Suwannawat Community Learning Resource, Khok Phra Subdistrict, Kantharawichai District, Maha Sarakham Province, is a learning resource for Buddhist art, consisting of 2 things: 1) Phra Phuttha Ming Mueang 2) Ancient Sim.

2. Guidelines for the development of Buddhist and cultural learning resources in Kantharawichai District, Maha Sarakham Province, found that 1) The development of Buddhist and cultural learning resources resulted from community participation.

Local administrative organizations were open to hearing opinions and acting as consultants, jointly thinking, working, and developing with the community. 2) The development of Buddhist and cultural learning resources in Kantharawichai District, Maha Sarakham Province, has value and influence on the way of life of local people, namely (1) identity, (2) education, (3) economy, (4) society, causing people in the community and society to define roles and responsibilities of individuals to create peace and happiness, reflecting the beliefs of people in the past in various aspects that are seen in the art of Buddhist art. It also aroused the consciousness of people in the community to love and cherish in helping to preserve this valuable heritage to continue with the community.

Keywords: Development of Learning Resources; Buddhism; Culture

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) เป็นยุทธศาสตร์ชาติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้ถึงความเข้มแข็ง ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ซึ่งประชาชนคนไทยต้องมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ดี และมีสุขภาวะที่ดี ในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคม มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ มีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน เป็นการพัฒนาอย่างหนึ่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยจะต้องมีปรัชญา แนวความคิด หลักการและวิธีการดำเนินการที่เป็นลักษณะเฉพาะตน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานดั้งเดิม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนจึงนับว่าเป็นการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของตนและชุมชนได้ (จิรพรรณ กาญจนจิตรา, 2523) ในชุมชนหรือสังคมย่อมมีลักษณะเฉพาะตนและมีความแตกต่างกัน ตามสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยที่วิถีชีวิตของชาวอีสานจะแสดงออกผ่านพิธีกรรม ประเพณีและจารีตของชุมชน ซึ่งจะพบว่า ประเพณีที่ชาวอีสานยึดถือปฏิบัติส่วนใหญ่เป็นประเพณีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา (สำลี รักษุณี, 2549)

จากยุทธศาสตร์ชาติ กระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนด้านแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมได้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงทำการวิจัยรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม โดยศึกษาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาภายในวัด และขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต

วัฒนธรรม เพื่อให้มีความเชื่อมโยงกันระหว่างประชาชนในชุมชนเข้ากับพระพุทธศาสนาให้สามารถดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ขณะเดียวกันก็เป็นการพัฒนาเพื่อการรองรับการเรียนรู้อย่างไร้ขีดจำกัดของประชาชนในจังหวัดมหาสารคาม สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาวัดของคณะสงฆ์จังหวัดมหาสารคาม ที่มุ่งพัฒนาให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ในเขตพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้เลือกวิธีสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 กลุ่มเป้าหมาย โดยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายด้วยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ 1) พระสังฆาธิการ จำนวน 6 รูป 2) ผู้นำปกครองท้องที่ จำนวน 6 คน 3) ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 6 คน 4) จิตอาสาทางวัฒนธรรม จำนวน 6 คน 5) ผู้บริหารและข้าราชการในการปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม และแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

2. แบบสำรวจ คือ การจัดทำแบบสำรวจเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและบริบทพื้นที่วิจัย ปัจจัยการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ข้อดีและข้อด้อยของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมละแห่ง และสภาพปัญหาของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่วิจัยแต่ละแห่ง เพื่อให้ทราบฐานข้อมูลเชิงสำรวจ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารแหล่ง

ต่าง ๆ โดยจำแนกการศึกษาข้อมูลเอกสารออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา พระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา บทความ หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยค้นคว้าประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทั่วไป การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม และแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ในอำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นประเด็นหลักในการวิจัย

3.2 ชั้นเก็บข้อมูลภาคสนาม การศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มพระสังฆาธิการ จำนวน 6 รูป 2) กลุ่มผู้นำปกครองท้องที่ จำนวน 6 คน 3) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 6 คน 4) กลุ่มจิตอาสาทางวัฒนธรรม จำนวน 6 คน 5) กลุ่มผู้บริหารและข้าราชการในการปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 รูป/คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ เป้าเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำเสนอผลการวิจัยในลักษณะของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อตอบประเด็นปัญหาการวิจัยตามโครงสร้างของเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของแหล่งเรียนรู้ในเขตพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า แหล่งเรียนรู้ในเขตพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 2 แห่ง คือ 1) แหล่งเรียนรู้ชุมชนวัดพุทธมงคล ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม แหล่งเรียนรู้แห่งนี้มีจุดเด่น คือ พระพุทธรูปยืนพุทธมงคล เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ ตั้งอยู่ที่บ้านสระ ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป พระพุทธรูปคู่บ้านคูเมืองของอำเภอกันทรวิชัย เป็นพระพุทธรูปหินทราย ศิลปะทวารวดี มีอายุมากกว่า 1,400 ปี 2) แหล่งเรียนรู้ชุมชนวัดสุวรรณาวาส ตำบลโคกพระ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่เลขที่ 170 หมู่ที่ 1 เทศบาลตำบลโคกพระ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพุทธศิลป์ “โบราณสถานวัดสุวรรณาวาส : มรดกวัฒนธรรมล้ำค่า คู่หลักันทรวิชัย” ซึ่งประกอบด้วย 2 อย่าง คือ (1) พระพุทธรูปมิ่งเมือง สร้างด้วยหินทรายแดง เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์สมัยทวารวดีที่ชาวมหาสารคามนับถือมาก มีความศักดิ์สิทธิ์มากชาวมหาสารคามให้ความเคารพนับถือ และเชื่อว่าสามารถดลบันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พระพุทธรูปทั้งสององค์นี้(พระพุทธรูปและพระพุทธรูปมิ่งเมือง) เป็นปางสงระนั่ง มีความสูงตลอดองค์ประมาณ 8 ศอก กว้าง 2 ศอก พระเนตรและเนื้องอกพระ สร้างด้วยศิลาแลงอย่างดี เป็นพระพุทธรูปที่นิยมสร้างในสมัยก่อนยุคสุโขทัย หลวงพ่อพระยืนทั้งสอง ผินพระพักตร์ไปทางทิศทักษิณ

หลวงพ่พระยืนทั้งสององค์อยู่ห่างกันประมาณ 1,250 เมตร (2) สิมโบราณ เป็นสิมก่ออิฐถือปูนอิทธิพลช่างญวนแบบไม่มีมุขหน้าขนาด 4 ห้อง ยาว 8.73 เมตร กว้าง 4.98 เมตร

2. แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ต้องเกิดจากการระเบิดจากภายในของชุมชน มีองค์กรภาครัฐ เป็นที่ปรึกษา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนากับชุมชน ร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วย ดังนั้น กระบวนการทุกขั้นตอน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน นำไปปฏิบัติและตรวจสอบ สามารถประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้อย่างแท้จริง

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนวัดพุทธมงคลและวัดสุวรรณาวาสให้มีคุณค่าและอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นในชุมชนวัดพุทธมงคลและวัดสุวรรณาวาส อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามเป็นการวิเคราะห์จากหนังสือ ตำรา เอกสาร ข้อคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่และใกล้เคียง และนำมาอธิบายเป็นความเรียง ในด้านต่าง ๆ และทำการเชื่อมโยงให้เห็นว่า จากคุณค่าด้านต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม ดังนี้

1) คุณค่าและอิทธิพลด้านเอกลักษณ์ คำขวัญอำเภอกันทรวิชัย คือ กันทรวิชัยเมืองพระ สระบัวคู่บ้าน การเกษตรฟูเฟื่อง พลเมืองอยู่เป็นสุข ซึ่งคำขวัญดังกล่าวได้สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชาวอำเภอกันทรวิชัยในด้านต่างๆ กล่าวเฉพาะประโยคแรกคือ กันทรวิชัยเมืองพระ นั้นหมายความถึงองค์พระยืนทั้งสอง คือ พระพุทธมงคลและพระพุทรมิ่งเมือง ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา พุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไปนับถือเคารพบูชาเป็นอย่างยิ่ง พระพุทธรูปพระยืนทั้งสององค์นั้นนับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามหาศาลและมีอิทธิพลด้านเอกลักษณ์สะท้อนพุทธศิลป์ได้เป็นอย่างดี

2) คุณค่าและอิทธิพลด้านการศึกษา จากการลงพื้นที่ชุมชนและทำการสนทนากลุ่ม และทำกิจกรรมชุมชนทั้งสอง จากจารึกที่ปรากฏทำให้ทราบถึงคุณค่าและอิทธิพลทางการศึกษาประกอบด้วยประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีพื้นถิ่น การดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนแก่ผู้สนใจทั่วไป ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในประวัติความเป็นมาและท้องถิ่นของตนทั้งแก่คนในปัจจุบันและในอนาคต

3) คุณค่าและอิทธิพลด้านเศรษฐกิจ เมื่อแหล่งเรียนรู้ชุมชนวัดพระพุทธมงคลและวัดสุวรรณาวาสโดยมีองค์พระยืนทั้งสององค์และสิมโบราณ เป็นที่รู้จักของพุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไปทำให้พุทธศาสนิกชน นักท่องเที่ยวและนักประวัติศาสตร์และประชาชนทั้งหลาย อยากเข้าไปศึกษาเรียนรู้กราบไหว้บูชากระทำสักการะต่อองค์พระยืนทั้งสอง จึงก่อให้เกิดการจับจ่ายใช้สอยภายในชุมชน มีการเช่ารีสอร์ทพักค้างคืน ทำให้เกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี

4) คุณค่าและอิทธิพลด้านสังคม สามารถสะท้อนความเชื่อของคนในอดีตในด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏ

ให้เห็นบนศิลปะของพุทธศิลป์ดังกล่าว และยังได้ปลูกจิตสำนึกในผู้คนในชุมชนได้เกิดความรักและห่วงหา
ในการที่จะช่วยกันรักษาไว้ซึ่งความเป็นมรดกอันล้ำค่าให้อยู่คู่กับชุมชนสืบต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในเขต
พื้นที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สามารถสร้างกระบวนการในการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ชุมชน
ได้ 3 กระบวนการได้แก่ 1) ร่วมรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน 2) การดำเนินงานเพื่อเรียนรู้ตนเองและ
ชุมชน 3) การติดตามและประเมินผล ทั้งนี้ ชุมชนมีส่วนร่วมกับนโยบายของภาครัฐเป็นอย่างดี ชุมชน
เข้าร่วมกันดำเนินการและปฏิบัติหรือทำโครงการที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ด้วยการตระหนักถึงผลประโยชน์
ของชุมชนที่จะได้รับ โดยที่การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดจากภายในของชุมชน มีหน่วย
งานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นที่ปรึกษา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนากับชุมชน สอดคล้องกับ
กัญจนีย์ พุทธิเมธี และคณะ (2567) ที่ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่เชิงปฏิบัติการโดยใช้กระบวนการเรียน
รู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนทุ่งครุ-บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” และพระชานี โกสโล และคณะ (2560)
ที่ศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างลักษณะผู้ประกอบการในชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองนาคำ ตำบล
หนองระเวียงอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมกันภายในชุมชนจึงเป็นสิ่ง
สำคัญทำให้คนในชุมชน เจ้าของพื้นที่การเรียนรู้ สถานศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความไว้วางใจเชื่อมั่น
ในการปฏิบัติงาน เกิดกระบวนการทำงานเป็นทีมและมีความรู้สึกการเป็นเจ้าของร่วม การสร้างเวที
แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการปฏิบัติและการถอดองค์ความรู้ภายในพื้นที่ จะสามารถใช้ศักยภาพพื้นที่การ
เรียนรู้ได้อย่างคุ้มค่า อีกทั้งควรส่งเสริมทักษะผู้ประกอบการพื้นที่การเรียนรู้ตามคุณลักษณะของนวัตกรรม
ที่ดี คือ หมั่นไม่หาความรู้เพิ่มเติม รู้จักสังเกต มีความกระตือรือร้น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และพัฒนา
ตนเอง เพื่อให้สามารถพัฒนาพื้นที่และกิจกรรมการเรียนรู้ตามความถนัดของตนเองและเอื้อต่อการพัฒนา
ความรู้และทักษะของผู้เรียนให้ครบทุกด้าน รวมถึงการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของ
นักเรียนแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มและสามารถสร้างนิเวศการเรียนรู้ร่วมกับภาคีธุรกิจโดยรอบ เช่น
ร้านอาหาร ตลาด วัดริมคลองเพื่อเป็นความสะดวกต่อผู้ประกอบการที่พาบุตรหลานมาเข้าร่วมกิจกรรม ใช้เป็น
พื้นที่ในการพักผ่อนระหว่างการทำกิจกรรมและเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนอย่างไรก็ตามการพัฒนา
พื้นที่การเรียนรู้ตามแนวทางที่ออกแบบไว้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้และเป็นแนวทางในการ
พัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ริมคลองในพื้นที่อื่นๆ ต่อไปในอนาคต

2. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยที่การพัฒนาแหล่งเรียนรู้มีคุณค่าและอิทธิพล
ต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ได้แก่ (1) ด้านเอกลักษณ์ (2) ด้านการศึกษา (3) ด้านเศรษฐกิจ (4) ด้านสังคม

ทำให้คนในชุมชนและสังคมมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของบุคคลเพื่อให้เกิดความปกติสุข สะท้อนความเชื่อของคนในอดีตในด้านต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นบนศิลปะของพุทธศิลป์ดังกล่าว และยังได้ปลูกจิตสำนึกในผู้คนในชุมชนได้เกิดความรักและหวงแหนในการที่จะช่วยกันรักษาไว้ซึ่งความเป็นมรดกอันล้ำค่าให้อยู่คู่กับชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของชนันภรณ์ อารีกุล (2566) เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและเครือข่ายการเรียนรู้ : การวิจัยแบบพหุกรณีและการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่ใช้สถานที่จริงหรือแหล่งที่มาของความรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ เพราะจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานที่จริง แต่ถ้าหากแหล่งเรียนรู้ไม่สะดวกต่อการจัดการเรียนรู้อาจใช้สถานที่อื่นที่ใกล้เคียง สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ได้ และการบริหารจัดการที่เป็นระบบชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่เป้าหมายของแหล่งเรียนรู้ ดังนั้น จึงต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ทั้งการวางแผนการปฏิบัติงานการบริหารจัดการคณะทำงานที่ขับเคลื่อนงานของแหล่งเรียนรู้การจัดการงบประมาณหรือแหล่งที่มาของรายได้

ขณะเดียวกัน ชุมชนและประชาสังคมที่เข้มแข็งนั้นคนในชุมชนจะตระหนักรู้ร่วมกัน และสามารถสร้างสรรค์ขึ้นได้จากตนเอง รวมถึงจากความร่วมมือกับผู้อื่น จึงจะนำไปสู่ความเชื่อมั่นที่สามารถแก้ปัญหาของท้องถิ่นได้ ความเชื่อมั่นนี้สะท้อนถึงความรับผิดชอบของตนต่อปัญหาของชุมชน สังคม และถือว่าตนเป็นเจ้าของชุมชนและสังคม ด้วยเหตุจึงทำให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณวิญญู เสริฐผล (2567) ที่ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนหนองแกทอง ตำบลแม่กา อำเภอมืองจังหวัดพะเยา” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ จะต้องเริ่มที่พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาอาคารสถานที่ การส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาและร่วมกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้ และการสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามีส่วนร่วมในการประเมินแหล่งเรียนรู้ ดังนั้น สิ่งสำคัญอันดับแรกของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ คือ การสร้างแหล่งเรียนรู้ให้มีในชุมชน เพื่อการต่อยอดให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมเกิดจากการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนากับชุมชน ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน

1.2 หน่วยงานของคณะสงฆ์ ควรมีการนำเสนอข้อมูลเชิงวิชาการ ศิลปะ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธประวัติมากขึ้น ควรมีการมุ่งเน้นให้ผู้เข้าวัดได้ศึกษาในด้านพุทธปรัชญาที่แฝงเร้นในพุทธลักษณะ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

2.1 ควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาพุทธศิลป์หรือคติการสร้างพระพุทธรูปสกุลช่างอีสานเพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยววิถีพุทธต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่การวิจัยของชุมชนวัดพุทธมงคลและวัดสุวรรณवास อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่า การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม เกิดจากการระเบิดจากภายในของชุมชน มีหน่วยงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดรับฟังความคิดเห็น เป็นที่ปรึกษาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนากับชุมชน ถือได้ว่าเป็นการนำการตัดสินใจทางเลือกนโยบายไปปฏิบัติจริงซึ่งทางชุมชนเองก็ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วย ดังนั้น กระบวนการทุกขั้นตอน คือการแปลงนโยบายที่เป็นนามธรรมให้เป็นแผนงานที่เป็นรูปธรรมจึงสามารถนำไปปฏิบัติและตรวจสอบ สามารถวัดถึงความสำเร็จและวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง และสามารถดึงกลไกภาคประชาชนมาเป็นส่วนหนึ่งของงาน โครงการกิจกรรม ได้ดียิ่งขึ้น รวมถึงยังได้คัดสรรตัวแทนจากชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมทำ อันจะส่งผลให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมพุทธศิลป์ คุณค่าเพิ่มทางสังคมและเศรษฐกิจ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาที่ยั่งยืน และเกิดสังคมสันติสุขสืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กาญจน์ีย์ พุทธิเมธี และคณะ. (2567). การพัฒนาพื้นที่เชิงปฏิบัติการโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนทุ่งครุ-บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. *Journal of Social Science and Cultural*, 8(9), 1–15.
- จิรพรรณ กาญจนจิตตรา. (2523). การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. (2566). รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและเครือข่ายการเรียนรู้: การวิจัยแบบพหุกรณีและการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. *Silpakorn University e-Journal*, 43(6), 106–118.
- ณวิญ เสริฐผล. (2567). การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนหม้อแกงทอง ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. *วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร*, 26(2), 99–111.
- นรีวัลค์ ธรรมนิมิตโชค. (2550). รูปแบบของวัดที่เหมาะสมกับการเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระธานี โกสโล, สนิท สมัคการ, & สุพรรณิ ไชยอำพร. (2560). การเสริมสร้างลักษณะผู้ประกอบการในชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองนาคำ ตำบลหนองระเวียง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 12(2), 69–78.
- รัชนีวรรณ บุญอนันท์. (2557). รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม: กรณีศึกษาวัดวังพระธาตุ ตำบลไตรตรึงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารสักทอง : วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 20(3), 43–57.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561–2580. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำลี รักสุทธี. (2549). ฮีตสิบสองคองสิบสี่. กรุงเทพมหานคร: พ.ศ.พัฒนา จำกัด).